

Culemborg, 24 oktober 2010, een dienst met 'Kunst in de kerk'

Tekst: Genesis 3: 1-7

Thema: 'Waar is de slang?'

Predikant: ds. Henri Veldhuis

Beeldhouwer: Dirkje Ebbers

Hier: meer beelden van Dirkje Ebbers

Toelichting bij 'Eva' (Dirkje Ebbers)

Dat beelden maken wat ik doe, dat kunnen jullie allemaal ook. Sterker nog jullie doen dat ook. Goed, ze worden niet van steen. En sommige mensen in mijn omgeving zouden meteen zeggen dat dat al snel 80 kilo per stuk tillen scheelt.

Beelden maken. Je hoort een verhaal, voor het eerst of voor de zoveelste keer en je hebt er een beeld bij. Of je verandert het beeld dat je erbij had. In je hoofd vormt zich een film, een plaatje of alleen woorden, herinneringen. Zo'n stenen beeld is daar als het ware een gestolde vorm van.

Vaak groeit of verandert het beeld dat ik had van zo'n Bijbelse vrouw als ik er een beeldhouwerk van maak. Ik kijk anders, preciezer. Soms begin ik met de Bijbel weer eens te lezen. Wat staat er eigenlijk over .. Maria, Batseba? Altijd zoek ik in kunstboeken en op internet naar hoe zo'n Bijbelse vrouw eerder al in de kunstgeschiedenis is afgebeeld, door kunstenaars en beeldhouwers. Vroeger was wat nu kunst is deel van de verkondiging. Maar er komt ook steeds meer moderne religieuze kunst.

Neem Eva bijvoorbeeld, want daar gaat het vandaag over. Er is een modern kunstwerk, ergens langs een snelweg in Amerika. Je ziet een vrouwenhand (herkenbaar aan de nagellak) metershoog, en in die hand een appel waar al een hap uit is. Eva heet het. Maar dat zie je eigenlijk al meteen. Of een beeld van de beroemde beeldhouwer Rodin: een Eva die de armen voor haar gezicht slaat. Een vrouw die zich probeert te verbergen in zichzelf. Schaamte.

Voor mij is Eva zonder appel niet denkbaar. Eva is niet zomaar een oervrouw, moeder van alle levenden. Maar Eva was ook niet mijn eerste keuze om te beeldhouwen. Er zat iets loodzwaars in Eva voor mij. En dat loodzware zag ik in veel bestaande beelden terug. Kort samengevat is dat alle schuld en schaamte samengebald. In de Gereformeerde gemeente waar ik opgroeide was dat ook precies de staat van zelfbesef waar naartoe gewerkt moest worden. Alsof God dat zou willen ..

Een oerbeeld van zonde is ze niet geworden, zoals jullie zien. Vlak voor ik dit beeld ging maken, hadden we hier in de Beatrixschool Joods leerhuis. Het ging zoals vaker over de vrije wil. Hoe God wil dat we Hem uit vrije wil dienen, niet omdat het zo hoort, omdat we nu eenmaal zo zijn opgevoed. Nee, het gaat erom te kiezen dat te doen. Als dat een vrije keuze is, is het ook onvermijdelijk dat je een foute keuze kunt maken. Dat je iets kunt kiezen dat tegen Gods wil ingaat. Eva is dus de eerste die de vrije wil heeft gebruikt, een vrucht van de boom van kennis van goed of kwaad heeft genomen. Dat maakt Eva veel meer onbekommerd, in overmoed onderzoekend dan opzettelijk ongehoorzaam. Naar mijn idee. Zo kwam ik tot een Eva die speelt met de appel zoals je met een gedachte kunt spelen. Zoals mijn kat soms met een knikker kan spelen. Ze heeft nog geen hap genomen en ze weet ook nog niet of ze dat gaat doen. Is het lekker? Schiet je er iets mee op? Word je er echt wijzer van? Ze kan niet overzien wat de gevolgen zijn van haar keuze. Zoals wij dat meestal ook niet kunnen. Als ze zou weten dat het lot van de hele mensheid in haar handen lag, zou ze er wel minder relaxed bij liggen.

Ik ben zo druk bezig geweest met een speelse, onbekommerde Eva te maken in plaats van die loodzware vol schuld die ik zolang meezeulde dat ik vergeten was de Bijbel nog eens te lezen. Grappig genoeg was het de beeldhouwdocent die me erop wees. Bij een werkbepreking memoreerde hij de lange traditie van Bijbelse beeldhouwkunst en mijn beelden als een moderne voortzetting ervan. Dat moderne, wees hij aan, kun je ook zien aan het ontbreken van de slang. Hier ligt een moderne vrouw die in vrijheid haar eigen keuzes maakt.

De slang, ja. Was ik zo druk bezig met de appel dat ik de slang vergat. Die nogal een centrale rol in het verhaal heeft. Met slang zou het een heel ander beeld geworden zijn. Misschien maak ik het nog eens.

Het leert ook hoe je opvoeding, je levenservaring, je voorliefdes beelden kunnen vertekenen die oprijzen uit Bijbelverhalen. Voortdurend weer nieuwe beelden maken, is het devies lijkt me. En anderen laten kijken naar jouw beelden. En natuurlijk gewoon weer domweg lezen wat er staat. Het mooist vind ik als mijn beelden bijdragen aan het samen betekenis geven in deze tijd van de oude geloofsverhalen uit de Bijbel. Zoals nu gebeurt.

Orgelspel (Marijn Slappendel): 'Chant donné' van Jehan Alain (1911-1940)

Preek (Henri Veldhuis)

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

Eva ligt daar onbekommerd te spelen met de appel, Eva in haar paradijs. Zijn we zo eigenlijk niet bedoeld door God, ook als we volwassen zijn: mensen die spelen en geloven als een kind? 'Opgaan in het spel', dan ga je op in het hier en nu, zonder de zorgen voor morgen, zonder de vragen en onzekerheden van je leven die zo zwaar kunnen drukken. Als we opgaan in het spel, zijn we niet bang om te spelen en te genieten van het leven. Even zijn zoals God ons bedoeld heeft. "En zie, Hij zag dat het goed was."

Maar waar is dan de slang, waarover we lezen in Genesis 3? De beeldhouwdocent van Dirkje zag hem niet, maar dat wil nog niet zeggen dat hij er niet is. Want 'de slang' is een mythologisch beeld, zoals alle beelden in Genesis 3 symbolische beelden zijn met een diepere betekenis: Adam, Eva de vrouw, de boom, de appel, de slang.

We zien geen slang, maar misschien is hij er wel, want die slang is eigenlijk een stem, een fluisterstem in je hoofd en hart, misschien ook wel in het hart van deze Eva die speelt met een appel.

Het is een stem die jouw spel even onderbreekt, vriendelijk maar ook wel verwarrend: "Eva, je bent een mooie vrouw, een lief spelend kind. God heeft je prachtig gemaakt en je een mooi leven gegeven. Maar is het niet zo dat Hij je ook wel beperkingen heeft opgelegd, bijvoorbeeld, dat je niet mag eten van alle bomen hier?"

Hoor wat die stem zegt: "Zeker, jij bent goed, en God is goed, *maar is het ook niet zo ...*" Dat is de stem van de slang waar we allemaal wel eens last van hebben, veel last misschien wel. Een stem die zegt: "Jij bent misschien wel goed, maar toch ook niet helemaal, en God ook niet. Want je mag niet eten van die bomen. God gunt je veel, maar niet alles, Hij is wel goed voor je, maar je moet ook niet té goed van Hem denken. Want er zijn ook dingen die Hij jou niet gunt, - wel een beetje geluk, maar niet alle geluk."

Hoor je die toon, van achterdocht en wantrouwen? Dat is de slang, het gif van wantrouwen tegen God en jezelf, angstige onzekerheid over de vraag wat je eigenlijk waard bent in de ogen van God.

Eva doet nog een ferme poging om dat wantrouwen de kop in te drukken. "Nee", zegt ze, "nu overdrijf je, slang, want van alle bomen mogen we eten, alleen van die éne niet, want die is gevaarlijk voor ons, zegt God."

Maar dan bijt de slang nog even door als hij zegt: "Welnee, die boom is helemaal niet gevaarlijk, - maar God is bang dat jullie door het eten van die boom net zo wijs en belangrijk worden als Hij zelf. En dat wil God natuurlijk niet, Hij wil natuurlijk wel de eerste en belangrijkste blijven." "Maar, Eva, is dat geen mooi vooruitzicht: eten van die appel en dan net zo wijs en belangrijk worden als God?"

Dat is de slang, de stem in je hart die je onzeker maakt over God en jezelf, wantrouwen zaaien tussen God en jou, wantrouwen ook tussen mensen. Een stem die zachtjes begint te praten

vanbinnen, maar ook zo gemeen: “Je denkt misschien dat die andere mensen goed voor je zijn, maar weet je wat ze ècht van je vinden? Weet je eigenlijk wel hoe ze achter jouw rug om over je roddelen? Weet je wel wat God ècht van je vindt?”

Dat is de stem van de slang, een stem die ons spel zomaar kan bederven, ons bang kan maken en op het verkeerde pad kan brengen.

Hoe kan dat, waar komt die stem vandaan? Die stem kan telkens weer opduiken, omdat wij kwetsbare mensen zijn, afhankelijk van *anderen*, afhankelijk vooral van de liefde en het vertrouwen van anderen, van God en andere mensen, van onze ouders, van vrienden, partners en andere mensen om ons heen. De diepste zekerheid in ons leven kunnen wij niet zelf organiseren, want die krijgen we alleen van God de Schepper, en van anderen, als die ons liefhebben, zodat we hen kunnen vertrouwen.

Liefde en vertrouwen zijn een geschenk, dat is goed, en dat is mooi. En als we ons zo ook *voelen*, als een mens die er mag zijn, dan kunnen we zo nu en dan onbezorgd leven, ondanks alles, dan kunnen we spelen en geloven als een kind.

Maar in die afhankelijkheid van de liefde zijn we ook kwetsbaar, vatbaar voor angst, angstige zorg of God wel van me houdt, angstige zorg of andere mensen wel van me houden. En daar liggen de kansen voor de slang, voor die giftige vraag of ik er wel mag zijn, of God mij het geluk wel gunt.

We leven allemaal van de liefde, en dat is goed, maar leven van een geschenk, of zoals we traditioneel zeggen: leven van genade, voelt ook altijd kwetsbaar. En precies daar ligt onze angst op de loer.

En waar begint dan de zonde? Die angst zelf is nog geen zonde, want die is de gemene stem van de slang. Nee, de zonde begint als we die stem méér geloven dan de stem van Gods liefde, als we gaan *handelen* uit wantrouwen. Je kunt je vrije wil gebruiken door de slang tegen te spreken en *niet* te volgen, of door wel te doen wat hij suggereert: als we uit de relatie met God stappen en tegenover Hem gaan staan, en tegenover elkaar, als concurrenten in het leven.

Maar, zo denk je dan, op één punt heeft de slang toch gelijk? Eva mag toch inderdaad niet eten van die éne boom? Ja, dat klopt, maar dat is niet omdat God jaloers is en ons het geluk niet gunt. God verbiedt ons bepaalde dingen, juist omdat Hij ons het geluk wèl gunt en ons voor gevaar wil behoeden.

Stel je voor dat deze Eva speelt met haar knickers op de vloer van een huiskamer, in de heerlijke warmte van een open-haard-vuur. “Eva”, zegt dan God de Vader, “je mag spelen in de hele kamer, maar kom niet te dicht bij het vuur, want dat is gevaarlijk.”

Stel nu dat de slang zegt tegen dat spelende kind: “Mooi hè, dat vuur. God wil niet dat je er aankomt, want Hij wil niet dat jij zelf ook zulk mooi vuur kunt maken. Maar geloof maar in jezelf, Eva, jij kunt het ook. Toe maar, steek je hand maar in het vuur. Maak ook maar vuur, mooi prachtig vuur.”

Het verhaal van Adam, Eva, en de appel noemen we het verhaal van ‘de zondeval’. Maar het begint met de slang, met angstige onzekerheid, want we zijn kwetsbare mensen. Het begint

met de angst, en het kan *zonde* worden, als we ingaan op die angst, en ons leven ernaar inrichten, - als we gaan leven uit wantrouwen tegen God en elkaar, elkaar gaan bestrijden, allemaal even machtig willen worden als God.

Het begint met de angst, en het wordt vaak zonde, en die zonde kan heel erg worden, de wereld is er vol van. Maar we moeten wel weten dat in de levens van veel mensen die wij misschien 'slecht' noemen er meer angst is dan zonde, meer tragiek dan schuld.

Want stel je voor dat Eva nog een jong meisje is dat speelt met een appel. En dan komt er een man, misschien wel haar eigen vader, die zegt: "Je bent een mooi en lief meisje, maar dan moet je wel doen wat ik zeg." En dan moet je doen wat je helemaal niet wilt, waar je bang van wordt, waardoor je jijzelf slecht en vies gaat voelen. Maar toch moet je het doen, want die ander is sterker, en die ander vindt dat jij dit moet doen, anders ben je niet goed.

En vanaf die dag kan dat meisje niet meer spelen met een appel of knikkers. En dat meisje wordt een vrouw die zichzelf slecht en schuldig voelt. En omdat zij zichzelf waardeloos vindt trouwt ze ook maar met een man die haar zo ziet, en onveilig bij haar man zoekt ze soms veiligheid bij weer andere mannen. En nu noemen ze haar 'een hoer'.

Op een dag brengen zulke mannen haar bij Jezus, ze spelen een gemeen spelletje met haar en met Jezus, om te laten zien aan alle mensen dat niet alleen zij slecht is, maar Jezus ook. Jezus ook, want Hij gaat om met slechte vrouwen, en met tollenaars, en met melaatsen.

Jezus moet nu wel heel bang zijn. Zal Hij nu ook meedoen aan dat spel van de slang? Doet Jezus ook mee aan dat giftige spel van roddel en wantrouwen? Ziet Jezus in deze overspelige vrouw ook het loodzware beeld van een Eva die ten onder gaat in eigen schuld en schaamte, een mens die niet meer te redden is?

Nee, Jezus spreekt niet de taal van het liefdeloos wantrouwen, maar van liefde en ontferming, - niet de taal van de slang maar de taal van de Schepper.

"Wie zonder zonde is, werpe de eerste steen naar deze vrouw", schrijft Jezus zwijgend op de grond. Wie heeft er in zijn eigen leven nooit last gehad van de slang, de stem van onzekerheid en wantrouwen? En wie is er nooit ingegaan op die stem, wie heeft er nooit naar gehandeld, als is het maar in het klein? Wie heeft er nooit zonde gedaan?

Kun je dan geen enkele ontferming hebben voor deze vrouw, die al vroeg in haar jeugd in de wurggreep kwam van de angst, in de greep van zo'n man die maakte dat ze nooit meer kan spelen?

In zoverre deze vrouw zelf verantwoordelijk is voor haar leven zal Jezus haar zonde niet goedpraten. "Ga naar huis, maar zondig vanaf nu niet meer", zegt Jezus.

Maar Hij veroordeelt haar niet, zo staat er zwart op wit. "Vrouw heeft niemand u veroordeeld?" vraagt Jezus, "Nou Ik ook niet, Ik zeker niet, want ik weet hoe verwoestend het werk is geweest van de slang in jouw leven, toen al toen je nog jong en weerloos was, - niemand die je beschermde."

“Maar nu ben je veilig bij mij, en in Gods liefde. Leef, werk, speel, geloof en geniet, - voorzichtig, maar toch, uit nieuwe liefde en veiligheid; nu hoef je geen zonde meer te doen. Nu hoeft die slang zijn kop niet meer op te steken om jou ziel te vergiftigen met de gemene suggestie dat jij niet veel waard zou zijn.”

Zoals die vrouw naar huis gaat, zo mogen we allemaal straks naar huis gaan, weten dat het goed is zo. Geloven en hopen dat er soms momenten zijn van onbezorgd spel, als het kind in ons wakker wordt, het kind van God.

Amen